УДК 316.7:323.113(=161.2)
DOI https://doi.org/10.15407/nte2019.06.007

РЕНДЮК ТЕОФІЛ

доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

RENDIUK TEOFIL

a Doctor of History, senior research fellow at the NASU M. Rylskyi IASFE *Ukrainian Ethnological Centre* Department

Рендюк, Т. (2019) Етнокультурна спадщина зарубіжних українців. *Народна творчість та етнологія*, 6 (382), 7–13.

Rendiuk T. (2019) Ethno-Cultural Heritage of Foreign Ukrainians. *Folk Art and Ethnology*, 6 (382), 7–13.

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЗАРУБІЖНИХ УКРАЇНЦІВ

Анотація / Abstract

У статті проаналізовано процес формування, розвитку та збереження етнокультурної спадщини закордонними українцями в різні часи і в різних країнах, де вони наразі проживають, як важливий чинник консолідації українського етносу в світі.

Підкреслено особливості формування етнокультурної спадщини українцями в Канаді та Австралії, де, на відміну від інших держав компактного проживання етнічних українців, присутня конструктивна національна політика, спрямована на суцільну підтримку новоприбулих етносів, зокрема й українців, а не на їхню прискорену асиміляцію.

Зазначено, що українці закордоном заснували численні музеї народної творчості, де зберігаються найцінніші об'єкти національної культурної спадщини. Особливої ваги набувають музеї української культури в різних країнах світу. Так, у жовтні 2017 року в Філадельфії (США) у приміщенні *Manor College* відкрили новий Український музей. На увагу заслуговують реконструкція українського жіночого одягу від часів Київської Русі (IX ст.) до Гетьманщини, (XVIII ст.), що виготовлений Союзом українок Америки (СУА), а також елементи одностроїв української молодіжниої організації Америки «Пласт» та «Спілки Української Молоді» (СУМ).

Представлена також унікальна інформація про архівні фонди і центри, де сконцентровані колективні та індивідуальні документи, пов'язані з існуванням і різноманітною діяльністю представників зарубіжних українців у різні часи та в різних країнах світу.

Ключові слова: українська громада за кордоном, етнокультурна спадщина, національна ідентичність, форми народної творчості, об'єкти матеріальної культури зарубіжних українців (національний одяг, кухня, традиційні знаряддя праці, музичні інструменти тощо), об'єкти нематеріальної культури (мова, віра, обряди, звичаї), архівні фонди і центри української діаспори, території культурної спадщини закордонного українства, консолідація українського етносу, Український музей у Філадельфії, молодіжні організації Америки «Пласт», «Спілка української молоді» США, Музей української діаспори в Києві, реконструкція українського одягу, однострої українських організацій «Пласт».

The process of formation, development and preservation of ethno-cultural heritage by foreign Ukrainians at different times and in different countries, where they live at present, is analyzed in the article as an important factor of Ukrainian ethnos consolidation in the world.

The peculiarities of ethno-cultural heritage formation by Ukrainians in Canada and Australia are emphasized. There, unlike the other countries of compact residence of ethnic Ukrainians, a constructive national policy aimed at the full support of the newly arrived ethnic groups, including the Ukrainians, and not at their accelerated assimilation, is followed.

It is mentioned that Ukrainians abroad have established numerous museums of folk art, where the most valuable objects of national cultural heritage are stored. The museums of Ukrainian culture in different countries of the world are of particular value. Thus, in October, 2017, a new Ukrainian Museum has been opened in Manor College in Philadelphia (the USA). It is also worthy to note the reconstruction of Ukrainian women's clothing from the times of Kyivan Rus (the IX century) to the times of Hetmanate (XVIII century), made by the Union of Ukrainians of America, as well as the elements of uniforms of Ukrainian youth organizations of America *Plast* and the *Union of Ukrainian Youth*.

Unique information about the archival funds and centers is also proposed. There collective and individual documents related to the existence and the various activities of the representatives of foreign Ukrainians at different times and in different countries of the world are concentrated.

Keywords: Ukrainian community abroad, ethno-cultural heritage, national identity, forms of folk art, objects of material culture of foreign Ukrainians (national clothes, cuisine, traditional instruments of work, musical instruments, etc.), objects of non-material culture (language, faith, rituals, customs), archival funds and centers of Ukrainian diaspora, territories of cultural heritage of foreign Ukrainianhood, consolidation of Ukrainian ethnos, Ukrainian Museum in Philadelphia, *Plast* Youth Organizations of America, Union of Ukrainian Youth of the USA, Museum of Ukrainian Diaspora in Kyiv, reconstruction of Ukrainian clothing, uniforms of Ukrainian *Plast* organizations.

Понад п'ятнадцятимільйонна українська діаспора *, представники якої проживають, фактично, в усіх країнах сучасного світу, є невід'ємною частиною єдиного українського народу, Батьківщиною якого є історично, етнографічно, лінгвістично, географічно, політично, економічно та духовно-культурно масштабні простори, які простягаються від Карпат до Чорного моря. Для всеохоплюючого розуміння сучасного стану української діаспори, особливої ваги набуває процес формування, збереження та розвитку її етнокультурної спадщини, оскільки представники закордонного українства передусім об'єднуються на основі спільних етнокультурних ознак, серед яких матеріальна та духовна культура посідають першочергове місце. Україна ще у 1972 році ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, чим взяла на себе і певну відповідальність за збереження унікальної етнокультурної спадщини наших співвітчизників, які добровільно або поза своєю волею опинилися за межами історичної Батьківщини. Можливості України були вкрай обмежені за часів існування СРСР, але цілковито розкрилися після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року. У 2008 році Українська Держава приєдналася до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 6 квітня 2008 р. № 132) [4, с. 153].

Концептуальні дослідження етнічної проблематики діаспор у цілому та етнокультурної спадщини зокрема, закономірності й особливості розвитку специфічних етнічних спільнот висвітлюються у працях зарубіжних дослідників Е. Сміта, М. Есмана, Ю. Бромлея. Проблеми діаспори як переселенської меншини досліджуються у працях вітчизняних науковців етносоціологів, зокрема Л. Ази, О. Антонюка, І. Варзаря, С. Вдовенка, В. Євтуха, О. Майбороди, В. Макара, В. Наулка, О. Нельги, А. Попка, В. Трощинського, Ю. Шемшученко, М. Шульги та ін.

Мета статті – дослідити стан збереження етнокультурної спадщини понад п'ятнадцятимільйонної української діаспори, яка є багатомірною, неоднорідною та вклю-

* Закордонні українці. Поточний архів МЗС України. 2019 р. URL : mfa.gov.ua/ua/press-center/news.

чає різноманітні форми народної творчості, як матеріальної, так і духовної; особливості її прояву в різних країнах, де проживають закордонні українці. Окрему увагу звернено на роль музеїв, фондів і центрів української діаспори у збереженні культурної спадщини зарубіжних українців та їх плідних зв'язків з Музеєм української діаспори в Києві. Метою роботи є також окреслити значення такої спадщини для формування української національної ідентичності у світі та для консолідації зв'язків наших зарубіжних співвітчизників з історичною Батьківщиною.

Етнокультурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, результат матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом упродовж його історії на власній території або в межах їх реального проживання засобами етнічного самовираження, серед яких першочергове місце посідають рідна мова, культура у всіх формах її прояву та релігія. Наявність етнокультурної спадщини в зарубіжних українців означає присутність у них чітких етнокультурних та етнорелігійних ознак, які відрізняють їх як від титульної нації у країні їхнього проживання, так від представників інших етносів, які існують поруч з ними.

Процес формування етнокультурної спадщини та її збереження спрямовано на те, щоб захистити інтереси будь-якої закордонної української громади, як і власний спосіб життя за межами України. У випадку діаспори це питання має особливо складний характер, оскільки спосіб життя і сприйняття власного етносу за кордоном постійно перебуває в русі й стані невизначеності, зокрема через мінливість ситуації у країні перебування та у зв'язку зі змінами, що відбуваються в Україні. Отже, спосіб життя діаспори та формування її етнокультурної спадщини формуються на основі взаємодії трьох взаємопов'язаних чинників: самої української діаспори, України як історичної Батьківщини і країни сучасного перебування зарубіжних українців. Як зазначає У. Сафран, «особам, які виявились через різні причини далеко від батьківщини, властиві почуття і форми поведінки, які варіюють від досить слабкого почуття ідентифікації з батьківщиною до свідомої відданості їй» [3, с. 14].

Конкретними проявами сформованої етнокультурної спадщини зарубіжних українців та збереження їхньої пам'яті про власне етнічне, історичне, географічне, мовне, духовно-культурне походження, що у процесі соціальної, культурної, релігійної та політичної інтеграції у соціум країни проживання помітно слабшає, є: взаємозв'язок між чітким уявленням про своє походження та індивідуальною етнокультурною ідентичністю; активна зацікавленість долею своєї історичної Батьківщини та подіями, що там відбуваються; збереження ключових моментів культурного надбання України як держави походження (мови, віри, національного одягу, кухні, звичаїв та обрядів); регулярні зв'язки зі своїми родичами на Батьківщині та надання їм матеріальної та моральної допомоги; політика країни постійного проживання зарубіжних українців щодо України.

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання: наскільки національна політика країни проживання української діаспори сприяє збереженню її представниками своєї етнокультурної спадщини. Під час II Всесвітнього форуму українців (м. Київ, 1997 р.) було проведене перше експертне опитування його учасників, у якому взяли участь близько 100 респондентів із 22 країн світу. Як засвідчило це опитування, експерти з країн Західної Європи, Північної Америки та Австралії зазначали, що уряди відповідних країн проводять у цілому сприятливу політику щодо забезпечення етнонаціонального розвитку українців-громадян цих держав. Зокрема, останні створюють підходящі організаційно-правові, культурно-освітні, релігійні та інформаційні умови щодо забезпечення різноманітних запитів місцевих етнічних українців [6, с. 89].

Особливе місце посідають Канада та Австралія. Так, уряд Канади всебічно спри-

яв української імміграції зі самого початку її виникнення наприкінці XIX ст. Це, у свою чергу, створило підстави для формування в Канаді однієї з найбільших за чисельністю українських діаспор у світі – понад 1,2 млн осіб. Масове переселення українців до Канади розпочалося наприкінці XIX ст., коли канадський уряд активно став заохочувати широкомасштабну еміграцію з Південної, Центральної та Східної Європи. Масштабного розмаху українська імміграція до Канади набула, зокрема, після 1896 року, значною мірою завдяки зусиллям галицького агронома О. Олеськова, професора сільського господарства у Львівській вчительській семінарії, відомого популяризатора еміграції з Галичини і Буковини наприкінці 90-х років XIX ст. У 1895 році він відвідав Канаду і був захоплений її можливостями для розвитку сільського господарства. Його публічні лекції та брошури «Про вільні землі», «О еміграції» заохотили багатьох селян, переважно з Галичини, Буковини, Закарпаття та Лемківщини, до виїзду на цілинні простори Канади. Він, зокрема, скерував великий потік українських іммігрантів з сіл Західної України не до Бразилії, а до Канади. Його зусилля були підтримані канадським міністром внутрішніх справ Сіфтоном (1897–1903), який також розгорнув на західноукраїнських землях активну агітацію за переселення місцевих мешканців до Канади, сподіваючись таким чином вирішити проблему освоєння канадських цілинних теренів. Уряд Канади практично безкоштовно (усього символічних 10 канадських дол. за 64,7 га) роздавав іммігрантам «гомстеди» (земельні наділи) для заселення неосвоєних до того канадських степів. Головною умовою було розпочати господарювання на землі за три роки. Оскільки українські іммігранти до переселення в Канаду переважно були землеробами, вони швидко відгукнулися на канадську пропаганду і селилися громадами в цілинному поясі степових провінцій Альберти, Саскачевану й Манітоби. Цьому сприяв і той факт, що канадські прерії схожі на українські степи. Своїм компактним поселенням, а також завдяки комплексній підтримці з боку канадської влади, новоприбулим українцям вдалося створити зручну власну етнокультурну спадщину. Нині райони на сході й на північному сході від Едмонтона визнано провінційним урядом Альберти як український етномузей «Kalyna Country» («Калиновий край»). Тим не менш, заселення території Канади етнічними українцями відбувалося не без складнощів і проблем. Тому з ініціативи українських громад і Комітету українців Канади 24 березня 2005 року І. Марк, депутат федерального парламенту від округи *DauphinSwan River-Marquette* у Манітобі, вніс на розгляд законодавчого органу країни проект акта, яким Канада визнала б історичну несправедливість супроти канадців українського походження. Акт під назвою *Internment of Persons of Ukrainian Origin Recognition Act (Bill C 331)* було схвалено федеральним парламентом. У 2005 році прем'єр-міністр Канади П. Мартін визнав інтернування, у період Першої світової війни, Канадою громадян українського походження за темну сторінку канадської історії. Відповідно урядом Канади як початкове відшкодування було виділено 2,5 млн канадських доларів на пропам'ятні заходи та освітні програми для українців [5, с. 186–187].

Керуючись позитивним історичним прикладом Канади, Австралія наприкінці 40-х років XX ст. також запровадила політику позитивної дискримінації стосовно українців іммігрантів. Масова еміграція в Австралію розпочалася у 1949 році, коли з Німеччини, з таборів «Переміщених осіб» («Displaced Persons») стали прибувати численні українці, які не сприйняли сталінський тоталітарний режим на українських теренах. Ці люди після закінчення війни або не мали можливості повернутися на свою Батьківщину, або не бажали цього через певні особисті політичні переконання чи економічні на той час обставини в країнах

їхнього проживання – Польщі, Австрії, Німеччині тощо. Австралія (*Commonwealth of Australia*), як раніше і Канада, керуючись економічними інтересами та гуманітарними принципами, прийняла до себе на поселення, порівняно з іншими країнами світу, за виключенням США, найбільшу кількість таких людей. Процес переселення представників різних національностей з Європи до Австралії активізувався після ухвалення австралійським урядом у 1948 році імміграційного закону і досягнув апогею в 1949–1953 роках. Кількість переселенців, які прибули до Австралії згідно з Програмою масового переселення чи Програмою переміщених осіб (*Mass Resettlement Scheme or Displaced Persons Scheme*) у період між січнем 1947 року та вереснем 1952 року, становила 170,2 тис. осіб, з яких українці, згідно з урядовою статистикою (*Year Book of the Commonwealth of Australia*), складали понад 10 % – 17,3 тис. осіб [2, с. 89]. Відповідно до офіційних даних, за період від закінчення Другої світової війни і до серпня 1964 року до Австралії прибуло 21,4 тис. українців. За цим показником вони посіли 12 місце серед інших переселенців, утворивши з часом яскраві острівці української культурної спадщини і традиційно-звичаєву присутність у цій країні.

Етнокультурна спадщина зарубіжних українців включає такі поняття, як об'єкти матеріальної культури (національний одяг, кухня, традиційні знаряддя праці, музичні інструменти тощо), об'єкти нематеріальної культури (мова, віра, обряди, звичаї) територій культурної спадщини, а також об'єкти соціокультурної інфраструктури.

Українська дослідниця Г. Бондаренко обґрунтовано привертає увагу до того, що поступове старіння та вмирання сільського населення на теренах проживання зарубіжних українців, насамперед у сусідніх з Україною регіонах, а також вплив сучасних засобів масової інформації та соціальних мереж відчутно обмежують сферу присутності національної етнокультури. При цьому стійкими її елементами залишаються кулінарні традиції зарубіжних українців (борщ, сало, домашні ковбаси, пироги, хрестинна каша, коливо, кутя, коровай), порядок подачі страв на хрестинах, весіллях і похованнях. Українці ближнього зарубіжжя, зокрема, на території Білорусі та Росії, ще зберігають колодці-журавлі, плетений тин, національний одяг, але, з плином часу всі ці елементи частіше використовуються як складові інтер'єрів у етностилі під час проведення таких масових заходів, як фестивалі, ярмарки, концерти, вистави тощо [1, с. 92].

Щодо дальнього українського зарубіжжя, то першочергове місце у збереженні етнокультурної спадщини належить державним і народним музеям. Серед них особливе місце посідає Музей української діаспори в Києві, заснований у 1999 році. Він є філією Музею історії м. Києва та у своїй діяльності намагається комплексно вивчати різноманітний світ української діаспори. Перед закладом стоїть унікальне завдання – виявити, повернути або отримати з-за кордону подаровані артефакти української культури з різних країн світу. Експозиція Музею діаспори розповідає про історію української еміграції та відомих емігрантів, які прославили Україну далеко за її межами. У Музеї можна ознайомитися з життям і творчістю видатних діячів культури, науки та мистецтва українського походження, побачити унікальні світлини й документи, що розповідають про складні життєві випробування колишніх співвітчизників та їхній шлях до успіху за кордоном. Серед унікальних експонатів – колекція творів мистецтва та персональні речі представників родини Кричевських, яких доля розкидала по різних куточках світу (США, Франція, Венесуела). Зокрема, у Музеї експонуються графічні твори і живопис В. Григоровича, М. Васильовича та К. Василівни Кричевських. Також представлена творчість українців-художників О. Булавицького (США), Л. Морозової (США) та скульптора П. Капшученка (Аргентина–США). Окрема меморіальна зала присвячена зірці світового балету

С. Лифарю (Франція), видатному танцюристу та хореографу родом із Києва. У Музеї української діаспори представлена і творчість українських письменників-емігрантів. Тут можна ознайомитися з літературним доробком У. Самчука (емігрував до Канади), Г. Черінь (виїхала до США), О. Гай-Головка (емігрував до Канади), Д. Гуменної (виїхала до США) та ін. Окрім незмінної експозиції, у Музеї постійно проходять виставки та культурно-мистецькі заходи. На постійній основі діє проект «Наш Сікорський», присвячений геніальному американському авіаконструктору українського походження І. Сікорському. Крім документів про життя видатного авіаконструктора американсько-українського походження, представлені моделі його літальних апаратів, зокрема, модель його першого гелікоптера Н-2, створеного у дворі батьківського будинку в Києві, та модель літака БіС-2, на якому авіаконструктор уперше піднявся в київське небо. В експозиції також відтворені куточки київського помешкання та майстерні видатного киянина.

Керівництво та співробітники Музею підтримують найтісніші контакти з вихідцями з України та їх нащадками, які опинилися в різних країнах у післявоєнний період. Упродовж листопада 2015 року – січня 2016 року тут відбулася виставка під назвою «Двічі через океан», на якій було представлено зразки українського живопису та графіки, спеціально привезені до України з США. Американські художниці українського походження К. Кричевська-Росандич та О. Овчиннікова подарували Музею 120 власних картин. Ці роботи, які раніше зберігалися в приватній колекції, мають надзвичайну історичну та мистецьку цінність. Це, зокрема, акварелі, написані К. та В. Кричевськими під час Другої світової війни, перед їх від'їздом із окупованого Києва, а також пейзажі М. Кричевського, написані у Парижі та Венеції ще у 1930-ті роки. Художниці О. Овчиннікової належали 21 робота. Вона подарувала Музею твори, написані у 1960–1980-х роках минулого століття в Україні. Це зразки станкової, книжкової графіки та акварелі, що мають виразний національний колорит.

Наприкінці 2017 року Музей отримав близько 1700 різних книг, аркушів та зошитів з особистого архіву С. Лифаря. Це – стародруки XVII–XVIII ст., прижиттєві видання класиків світової літератури, рукописи творів його сучасників. Одним із найцікавіших експонатів є рідкісна книга «Чигиринський Кобзар і Гайдамаки», видана у 1844 році в Петербурзі, – друге прижиттєве видання творів Т. Шевченка. Ще однією окрасою колекції Музею є паризькі видання праць самого хореографа різних років, авторський примірник автобіографічної книги С. Лифаря «Страдные годы» у трьох томах тощо.

16 жовтня 2019 року в тому ж Музеї української діаспори відбулася презентація книги рецептів від українок зарубіжжя «Як добре й здорово варити». Це стало унікальною нагодою дізнатися про те, якими стравами частували своїх рідних українці в еміграції та за якими рецептами їх готували майже сто років тому. У міжвоєнний період XX ст. книга стала бестселером і неодноразово виходила друком у Коломиї з 1931 року по 1938 рік під редагуванням часопису «Жіноча доля», головною редакторкою якого була О. Кисілевська. Унікальність книги в тому, що тодішні читачки «Жіночої долі» надсилали рецепти з різних куточків України, що поруч із закордонними рецептами надавало виданню повноти контенту. У книзі можна знайти листи-рецепти від таких відомих особистостей, як О. Кобилянська, О. Дучимінська, А. Макогон (мати І. Вільде), Ю. Маркевич (мати Д. Цвєк), а також рецепти, надіслані українками зі США, Канади, Чехії, Польщі тощо. Організатором заходу став проект «Авторська кухня українська», покликаний відтворювати старовинні українські кухарські книжки та популяризувати правдиву українську кухню.

У 2019 році бібліотека Музею поповнилася цінним виданням – «Енциклопедією української діяспори», яка почала видаватися

Науковим товариством ім. Тараса Шевченка у США ще в 1995 році. Кожен том присвячено окремому континенту або ж окремій групі країн, де проживають наші співвітчизники. Перші три томи висвітлюють життя українців-іммігрантів у США. Сьогодні це видання дуже популярне серед науковців та широкого загалу читачів, що стало мотивацією багаторазового перевидання цієї унікальної за контентом Енциклопедії.

Слід зазначити, що заснування та підтримка Музею української діаспори, як і його аналогів в різних регіонах України, насамперед, в її західній частині, стало можливим лише за часів незалежної України. Інтернаціональна (русифікаційна) політика колишнього СРСР принципово не дозволяла створювати такі національні (за радянські часи вони б класифікувалися як націоналістичні) культурні установи.

За таких обставин особливої цінності набували музеї української культурної спадщини, які були створені в різних країнах світу емігрантами з України. Так, у жовтні 2017 року в Філадельфії (США) у приміщенні *Manor College* відкрили новий Український музей, експозиція якого має колекцію традиційної української вишивки, виробів з дерева та кераміку. Серед музейних пам'яток, що висвітлюють громадську діяльність зарубіжних українців, особливу увагу привертає також реконструкція українського жіночого одягу від часів Київської Русі (IX ст.) до Гетьманщини (XVIII ст.). Цей одяг було виготовлено «Союзом українок Америки», а також елементи одностроїв української молодіжної організації Америки «Пласт» та «Спілки Української Молоді».

Пам'ятки етнокультурної спадщини зарубіжних українців допомагають глибше усвідомити: ті з них, які живуть поза межами України, є вагомою гілкою єдиного українського народу, що поповнює скарбницю нашої спільної історії, науки, культури і мистецтва.

Список використаних джерел

1. Bondarenko G. Modern forms of broadcasting of ethnocultural heritage. Borders. culture and identity. Ethnology of the East Slavic Borderlands. M. : IEA RAN, 2012.
2. Seneta E. Ukrainians in the 1986 Census. Ukrainian settlemrnt in Australia. Sydney, 1989.
3. Аза Л. О., Попок А. А., Швачка О. В. Українці Румунії: сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку. Київ : Соціс ; Рівне : Ліста, 1999. 88 с.
4. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини». *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 16.
5. Кожолянко Г. Українська спільнота Канади 80-х років XIX – початку XXI століття. Традиційна культура діаспори / Зб. наукових праць. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання»*. Одеса, 2012.
6. Чернова К. О. Етнокультурна ідентичність національної діаспори. *Український соціум*. 2006. № 3–4.

References

1. Bondarenko H. (2012) Modern Forms of Ethno-Cultural Heritage Transmission. Borders, Cultures and Identities. Ethnology of the East Slavic Borderlands (compiled by M. Martynova). Moscow: IEA RAN.
2. Seneta E. (1989) Ukrainians in the 1986 Census. Ukrainian Settlement in Australia. Sydney.
3. Aza L., Popok A., Shvachka O. (1999) Ukrainians of Romania: Current State and Prospects of Ethno-Cultural Development. Kyiv: Sotsis: Rivne: Lista, 88 pp.
4. (2008) The Law of Ukraine «On Ukraine Addition to the Convention on the Protection of the Non-Material Cultural Heritage». *Bulletin of the Supreme Council of Ukraine*, no. 16.
5. Kozholianko H. (2012) Ukrainian Community of Canada of the 1880s – Early XXIst Century. Diaspora Traditional Culture. Collection of Scientific Papers. *Materials of International Scientific Conference Odessa Ethnographic Readings.* Odesa.
6. Chernova K. (2006) Ethno-Cultural Identity of National Diaspora. *Ukrainian Society,* no. 3–4.